

Göteborgs Centrum för Konsultation
Tvåårig utbildning i systemisk teori
med socialkonstruktionistisk inriktning
för socialtjänsten
Examinationsuppgift Termin 4

**En fallbeskrivning, en socialförvaltning och ett
personligt sammanhang**

**Jan Eriksson
Vårterminen 2004**

Göteborgs Centrum för Konsultation
Tvåårig utbildning i systemisk teori
med socialkonstruktionistisk inriktning
för socialtjänsten
Examinationsuppgift Termin 4
Jan Eriksson Vt-2004

Innehåll

Inledning	
Jag själv	1
Förvaltningen	5
Familjen	9
Mötet	9
Litteratur	11

Inledning

Syftet med detta paper är delvis att beskriva hur en person som är drogberoende påverkar sitt omgivande system och hur systemet påverkar den drogberoende. Men det kommer att handla än mer om att låta olika röster bli hörda. Att beskriva sammanhang som vi befinner oss i. Jag kommer att beskriva min egen berättelse. ”Hur jag blev den jag är.” Vilka röster som finns inne i mig. Jag kommer att beskriva den socialförvaltning där jag kom att få mitt första riktiga arbete som socialsekreterare. Hur kulturen i det sociala arbetet hade utvecklats i denna kommun. Jag kommer att beskriva klienten med familjesystem och bakgrund. Och mötet, skärningspunkten, i allt detta. Jag kommer att fokusera mest på min egen historia, minst på klientens. För en gångs skull. Det är en sorts forskning långt från alla randomiserade kontrollerade dubbelblindstudier.

Jag själv

Min morfar kom från Högsäter i Dalsland. Mormor kom ifrån Vargön utanför Vänersborg. De flyttade tillsammans till Göteborg och kom att bosätta sig i Masthugget. Morfar arbetade som brandman, senare brandförman, på huvudbrandstationen på Tredje Långgatan. Min yngre bror är i dag brandman.

Farmor och farfar kom från Stockholm. Min farfar är en välkänd person inom sitt yrkesområde och han finns beskriven med egen artikel i Nationalencyklopedien. Farfar var praktiker, men blev några år före sin död hedersdoktor vid Chalmers i Göteborg. Min far och faster har varit aktiva inom samma område. De är akademiskt utbildade.

Ronny Ambjörnsson beskriver i sin självbiografi *Mitt förnamn är Ronny*, hur han växte upp i arbetarkvarteren i Örgryte. Örgryte är en stor stadsdel och består av olika områden. Jag växte upp i villakvarteren i Bö. Morsan är icke-akademiker och jobbade deltid som kanslist på Östra sjukhuset. Farsan hade eget företag och jobbade mycket. Vi är tre bröder.

Skillnaden i social bakgrund mellan släkterna har påverkat mig mycket. Jag har alltid varit snabb att observera människors sociala bakgrund och tillhörighet.

Jag säger ibland att jag kommer från intellektuell överklass. Kläder och fina bilar har aldrig varit intressant. Däremot att kunna skilja Beethovens sena stråkkvartetter från de tidiga och att läsa böcker. Min morfar och mormor hade en mindre bokhylla med arbetarförfattarna. Ivar Lo, Moa Martinsson, Upton Sinclair m fl. Jag tror aldrig de hade läst dem. Morsan läser däremot mycket skönlitteratur. Min farfars bibliotek finns fortfarande kvar. Det är magnifikt.

Psykologi talade vi vad jag minns aldrig om. Jag fick tvåa i skolbetyg en gång under hela min skoltid. Det var i psykologi på gymnasiet.

Under tjugo års tid var jag aktiv fotbollsspelare. Jag har även tränat ungdomslag, varit seniorlagledare och styrelseledamot i en fotbollsklubb i Gamlestaden i Göteborg. Farsan är svensk mästare i uterhandboll med Majornas IK.

Under gymnasiet arbetade jag på söndagarna som ekonomibiträde på ett servicehus för pensionärer. Min äldre bror arbetade också där. Efter gymnasiet arbetade jag där ett halvår som ekonomibiträde i köket, vilket innebar att man mestadels stod i disken.

Jag utbildade mig till vårdare och i tio års tid kom jag att arbeta inom omsorgen om psykiskt utvecklingsstörda. Större delen av denna tid arbetade jag med vuxna personer med förståndshandikapp och vad som då kallades ”psykiatrisk tilläggsproblematik”.

I sex års tid hade vi handledning på psykoanalytisk grund. Detta var något nytt för mig. En ny värld öppnade sig. Jag blev fascinerad och började läsa psykoanalytisk litteratur: Sigmund Freud, David Malan, Svein Haugsgjerd, Johan Cullberg.

Jag analyserade mina drömmar...

Jag ”trodde” på analysen men hade samtidigt varit väldigt skeptisk till framförallt en av våra handledares snabba och självsäkra tolkningar. Ofta baserat på någon enda mening som någon anhörig kunde uttalat till oss. Ogillandet av Christopher Gillberg gjorde mig också illa till mods. Vad jag reagerade på var att de inte verkade ha läst Gillberg. Vår handledare, som var psykoanalytiker, var helt ointresserad när jag tog med mig referat av Gillbergs forskningsartiklar till handledningen. På en fest där flera terapeuter var närvarande gick de över alla gränser i sitt förakt gentemot Gillberg.

Jag fick genom arbetet gå en utbildning på ett psykoterapiinstitut. Det var den intressantaste utbildning jag ditintills gått. Men kunde man bevisa att det var sant? Det här med spädbarnets fantasier om föräldrarnas samlag? Vi hade alltså läst Melanie Klein.

Det kanske inte strikt går att bevisa, svarade den kursansvarige analytikern, på min fråga. Men man märker i sin praktik att det fungerar.

Jag menade då att även en person som arbetade med astrologi, skulle kunnat svara så.

Det var inte sagt för att provocera. Jag var uppriktigt intresserad. Den kursansvarige blev dock mycket upprörd. Jag uppfattade honom som närmast rasande. Han sade att jag argumenterade

oralsadistiskt. Jag gick inte i svaromål och mot slutet av lektionen återkom han till vår diskussion. Han menade då att den snarare varit oidipal, än oralsadistisk.

Just då var jag mest förvånad att han hade verkat så arg. Jag trodde inte man skulle bli det om man gått flera år i egen analys.

*

Vad jag försöker beskriva är en personlig utveckling där jag kommer att omfatta en teori, samtidigt som jag någonstans ser varningssignaler. Dock utan att ompröva teorin.

Jag är intresserad av paradigmskiften. Hur man ändrar uppfattning. Hur man ändrar tänkande. Processen i det.

*

Vad jag omfattade vid denna tidpunkt var en människosyn att vi är styrda till stor del av vår barndom och uppväxt. Socialt och psykologiskt. Jag har alltid skrivit och när jag läser vad jag skrev vid denna tid, frånkänner jag inte människor ansvar för sina handlingar eller att vi har en fri vilja. Men i praktiken var jag närmast deterministisk. Jag hade inte kunnat bli något annat än den jag blev. Allting var orsaksbestämt. Jag tror knappt ens jag tillerkände analysen möjligheten att öka valmöjligheterna genom insikt om omedvetna drivkrafter.

*

Jag läste praktisk filosofi på universitetet på kvällarna. Medicinsk etik och politisk filosofi. Vi hade en entusiasmerande föreläsare. Han argumenterade för att det fanns en objektiv moral. Han började med att skriva upp en sats på tavlan: ”Det är alltid fel att tortera barn för skojs skull.” Men han sökte samtidigt motargumenten och var vad man kan kalla intellektuellt hederlig. Han redovisade olika uppfattningar och lät åsikter brytas mot varandra. Han tog också själv ställning. Var det ingen som argumenterade emot honom, gav han själv motargumenten. Han var oerhört beläst.

Jag läste lingvistik. Jag var mest intresserad av språksociologin. Klassrumsspråk och språket i olika socialgrupper. Men vi gick också igenom språkfilosofin. Wittgenstein och Sapir-Whorf hypotesen. Bestäms verkligheten av vårt språk? Eller påverkas den bara? Skulle vi kunna känna kärlek, om vi inte hade ett ord för det? Är mitt språks gränser verkligen min världs gränser?

*

Så började jag socionomutbildningen. Jag bodde nu och läste i Örebro. På termin ett fick vi läsa utdrag ur Max Scharnbergs då nyutkomna *The non-authentic nature of Freud's observations*. Volym två har underrubriken: *Felix Gattel's early Freudian cases and the astrological origin of the anal theory*.

*

Vi läste utredningsmetodik. Vi arbetade i praktiska övningar med att generera hypoteser. Att undvika dubbelhypoteser. Att undvika överdrivet sökande efter bekräftelse på hypotesen, s k

confirmation bias. (Ett uttryck som nöttes in.) Att skilja observation från tolkning. Att alltid leta alternativa tolkningsmöjligheter. Vi lärde oss det klassiska tankefelet *imperfecta enumeratio*, ofullständig uppräknning /av alternativa tolkningsmöjligheter/. Vi fick läsa mycket autentiskt avidentifierat utredningsmaterial som vi skulle kritisera utifrån vissa grundläggande utredningsmetodiska begrepp. Föreligger glidning? Fundamentalt attributionsfel? Självgyllnande attribution?

Vi fick verktyg att analysera med. Och vi fick ett yrkesspråk.

Vi fick lära oss grundläggande behaviorism. För mig hade behaviorismen varit lika med straff/belöning. Det här var något helt annat. Klassisk betingning, instrumentell betingning, observationsinläring. Vi fick göra beteendeanalyser på praktiska fall. Och föreslå vilken behandling utifrån behavioristisk metod som var mest lämplig.

Jag frågade läraren om det inte bara dök upp ett annat problem om man enbart angrep själva symptomet. Om man inte bara bytte ut en fobi mot en annan så länge man inte gick på grundorsakerna. Att det bara skulle ”poppa upp” något annat.

Jag blev imponerad av hans svar. Han svarade inte ja eller nej. Utan han refererade en mängd studier som fanns. Att studierna tvärtom tydde på att det spreds positiva cirklar även på andra problemområden om man avbetingade exempelvis en fobi. Och han nämnde även en studie som talade delvis emot de andra studierna, men att sammantaget det mesta tydde på att hypotesen om ”symptomsubstitution” inte stämde.

*

Under utbildningen var det ett uttryck som användes ibland: *diskursrestriktion*.

Det betyder ungefär ”saker man inte får tala om”.

Vad fanns det för diskursrestriktioner under min socionomutbildning? Det diskuterade vi aldrig.

Jag kan nämna en sak. Genetiska orsaker till varför vi är dem vi är. Under en föredragning om kriminalitet valde jag att anlägga ett biologiskt perspektiv på kriminalitet. Lektorn som undervisade satt längst fram när jag talade. Jag var oerhört saklig. Jag refererade en forskare i psykiatri som menade att den dag vi kan identifiera den genuuppsättning som kodar för kriminalitet, då skall vi spärra in dessa personer redan innan de gjort något. Jag värderade inte det sagda. Jag nämnde det mest i förbigående. Jag tittade ut över klassen när jag talade, i ögonvrån skyntade jag lektorn som såg klart berörd ut. När jag var klar och tystnat vände hon sig ut mot klassen. Hon hade höger hand knuten i luften och hon närmast skrek ut över klassen: *Detta är högerns argument! Det är högerns argument!*

Jag tror hon hade fel. Generna behöver inte vara högerns argument. Det biologiska perspektivet är också viktigt att ha med. Ofta säger vi inom den sociala sektorn att självklart är allt arv och miljö; det finns ingen motsättning. Och sedan talar vi bara miljö. Detta bygger oftast på en idé om att man inte skulle kunna påverka det som finns med oss genetiskt. Vilket är en missuppfattning.

*

Jag har aldrig varit konfliktsökande. Men det har alltid gjort mig orolig när alla tycker samma sak. Det är bland det mest obehagliga jag vet. Det gör mig rädd. Och jag menar det verkligen.

Alla röster måste bli hörda. Det är sant och viktigt. Men detta räcker inte för mig. Rösterna måste också brytas mot varandra... Jag tycker inte om konflikter. Men jag tycker om motsättningar. Jag tror det är utvecklande. Och ofta ger det liv åt samtal, diskussioner, möten, handledningar. Sedan har givetvis allting sin tid. (Reflekterande processer, där sällan åsikter bryts, har helt klart sina fördelar. Men också nackdelar.)

Under socionomutbildningen hörde jag också för första gången talas om systemteori. Jag var skeptisk. Mina tveksamheter inför systemteoriens grunder har jag beskrivit i ett tidigare arbete på denna systemutbildning: *Systemteori och socialkonstruktionism – en kritisk granskning* (2003).

*

Så fick jag mitt första socionomarbete efter examen. På ett socialkontor där jag kom att bli kvar i drygt fem år. Jag arbetade under dessa år som socialsekreterare med inriktning missbruk/psykiatri.

Jag minns anställningsintervjun väldigt klart.

Vad vet Du om vår kommun? Hur ser Du på missbruk?

Två frågor som jag anade var betydelsefulla för de tre personer som intervjuade mig.

Förvaltningen

Kommunen var en förortskommun till Stockholm. Den övervägande invandrargruppen var finländare som kommit på 1960- och 70-talen för att arbeta på de industrier som fanns i kommunen. Arbetslösheten i kommunen var förhållandevis låg och kommunen hade hyfsad ekonomi. Narkotikamässigt fanns det mycket amfetamin i kommunen. Heroinisterna handlade oftast på Plattan, men under min tid kom ibland rapporter att det även fanns heroinförsäljare på hemmaplan. Heroinisterna hade oftast ett injektionsmissbruk och hade gått den långa vägen via cannabis och lösningsmedel i tonåren, senare amfetamin oralt och därefter nasalt, för att övergå till intravenöst amfetaminmissbruk och så småningom opiater. Att inhalera heroin var ovanligt, men förekom bland invandrare från Mellanöstern.

Kommunen hade under 1980-talet gjort sig känd för sitt arbete mot missbruk. ”Sveriges ansikte mot narkotikan”, som rubriken löd på förstasidan i Narkotikafrågan.

Under tio års tid hade Ulric Hermansson arbetat i kommunen. Ulric hade en bakgrund inom nykterhetsrörelsen. Han arbetade också som forskningsassistent till Nils Bejerot.

Nils Bejerot var professor och socialläkare. Han var omstridd narkotikadebattör. Bejerot engagerade sig mot den svenska legalförskrivningen av narkotika på 1960-talet. Han bildade 1969 Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle, RNS. Bejerot dog 1988. Ulric Hermansson har varit vice ordförande i RNS.

Bejerots forskning och teorier om missbruk kom att kraftigt påverka det sociala arbetet i kommunen. Jag skall därför kort beskriva tankegångarna.

Nils Bejerot vände sig emot den på 1960- och 70-talen förhärskande symptomteorin. Alltså att missbruket enbart var ett symptom på bakomliggande sociala och psykologiska orsaker. Vad hjälper det att angripa missbruket, sade symptomteoretikerna. Angrip arbetslösheten och ge missbrukarna psykoterapi så de får bearbeta sina barndomsupplevelser. ”Missbrukade människor blir missbrukare!” var symptomteoretikernas slagord.

Bejerot vände sig alltså mot detta. Han menade att det fanns olika orsaker till att människor började missbruka. (Bl a spelade tillgången på drogen stor roll.) Men när missbruket väl var etablerat kom missbrukaren in i en ny fas. Han blev beroende. Och beroendet, sade Bejerot, var ett ”tillstånd i sig”, det levde sitt eget liv, oavsett vad som en gång gjorde att människor börjat missbruka. Beroendet krävde sina egna kunskaper. På samma sätt som det inte hjälpte med en inbiten nikotinist att försöka bearbeta varför han en gång började röka, så måste även vad gällde narkotikamissbrukare själva beroendet först och främst angripas.

Väsentligt var dock att förhindra att missbruksfasen övergick i beroendefasen. Därför måste man agera med tidig upptäckt och tidigt ingripande. Det var här Ulric Hermansson kom in.

Ulric utarbetade en modell för tidig upptäckt, tidigt ingripande. En modell som bar kommunens namn och under många år kom att bli kommunens kännetecken. Han skrev också en bok om detta.

Nils Bejerots missbruksteori var en inlärningspsykologisk modell. Eller för att använda ett annat ord: Behavioristisk.

*

Hur ser Du på missbruk? Vad vet Du om kommunen?

Jag lyckades dra mig till minnes något trivialt om kommunen som var associerat med en känd person och boxning. Det gick även till nöds att associera till socialt arbete. Det kändes godkänt även om jag fortfarande hade känslan att det var något annat jag borde känna till.

En kollega berättade senare att när han anställdes så fick han inte frågan *om* han hade läst något av Bejerot. Utan *vad*.

Förvaltningen drog alltså till sig personer som delade samma synsätt.

Jodå, jag nämnde faktiskt Bejerot på frågan om missbruk. Utan att förstå innebörden i detta.

”Som jag uppfattar dig har du alltså ingen klar syn på missbruk”, sammanfattade enhetschefen mitt svar på frågan.

*

Bejerot betonade drogernas kemiska verkan och förstärkningsmekanismer runt detta. Han betonade också missbrukarens eget ansvar och vikten att missbrukaren fick ta konsekvenserna av sitt missbruk. Vi kan aldrig erbjuda något bättre än drogen, sade Bejerot. Det är en

kärleksrelation till drogen som vi talar om. Den behandlingsinsats som försöker erbjuda någonting bättre än drogen, är dömd att misslyckas. Den beroende vill gärna bli av med komplikationerna till drogandet, men han vill behålla drogen. Att ge upp drogen är som att låta kastrera sig. Heroinruset är så mycket starkare än till och med sexualdriften. Det enda som får den beroende att avstå från drogerna, är när de negativa konsekvenserna blir för stora.

Många reagerade mot Bejerot. Bl a på socialhögskolorna där man än idag ger ut skrifter mot honom. Sjuttiotalsantologin *Konsten att bekämpa människor*, med bidrag av bland andra Bengt Börjesson, var riktad direkt mot Bejerot. (När Ulric Hermansson doktorerade våren 2002, skedde disputationen på hans missbruksavhandling vid Karolinska Institutet och han blev medicine doktor, trots att han är socionom. Nämnas bör i sammanhanget att Socialhögskolan i Stockholm faktiskt år 2003 hade tagit in Bejerot som kurslitteratur.)

Kommunen blev känd som ett RNS-fäste. Man gick också ofta in i konflikter och tog strid i olika frågor.

”Det skall vara svårt att missbruka, det skall vara lätt att få behandling”, var ett slagord.

Att vara ansvarig för sina handlingar återspeglades även i synen på missbruk och socialbidrag. Man skulle antingen vara aktivt arbetsökande eller delta i rehabilitering mot sitt missbruk. Urinprover för att styrka att man stod till arbetsmarknadens förfogande. Dokumenterad drogfrihet för att beviljas socialbidrag. Snabbt in i arbetspraktik. Var man aktiv i missbruk fick man endast matkuponger och en rekvisition ibland till hygienartiklar. Det slipades på avslagsformuleringarna.

Det fanns en stolthet bland socialbidragshandläggarna i kommunen. Flera hade arbetat i många år med olika sociala verksamheter, men valt att arbeta med socialbidrag. Det fanns en naturlig stolthet över arbetet. När jag läste Eileen Rönnlunds bok om socialt arbete, kände jag igen mycket. Jag hörde dock aldrig som jag minns när jag arbetade i kommunen, någon nämna Rönnlund eller uppsalamodellen. Jag har i efterhand hört mig för om detta. Påverkade den geografiska närheten till Uppsala det sociala arbetet? Och jodå. ”Alla” hade under tidiga nittioalet läst hennes bok och man hade varit på föreläsningar.

Vad jag menar är att uppsalamodellen passade in i missbruksarbetet/ideologin. Den var med och formade det sociala arbetet i kommunen, även om den kom in senare, och man aldrig uttalat arbetade efter denna modell.

En av cheferna på socialbidragssidan hade arbetat i Alby med familjeterapeuten Tony Manocchio som handledare. Albymodellen hade beröringspunkter med uppsalamodellen, med betoning på personligt ansvar och att socialarbetaren blev en del i problemet. Men där Rönnlund fokuserade på teknik och metod, fanns det mer av teori bakom albymodellen.

*

Ulric med fler RNS:are åkte under åttiotalet till Hazelden och auskulterade. De kom tillbaka med något nytt: Minnesotamodellen. Bejerot var ända till sin död emot sjukdomsteorin, men den ligger ändå nära inlärningsteorin. RNS nuvarande ordförande Ove Rosengren arbetar sedan många år tolvstegsinriktat. Och Gunnar Bergström började arbeta tolvstegsinriktat, för att nämna ett par exempel.

Förvaltningen gled över i ett tolvstegstänkande.

Med tolvstegsmodellen kom också medberoendebegreppet.

Jag hade inte arbetat länge när jag blev erbjuden att åka på anhörigvecka eller medberoendewecka. Mina kollegor rekommenderade mig att åka. De flesta hade varit på detta. På olika behandlingshem med tolvstegsinriktning. Kort kan man säga att det handlar om att inte överta ansvar, känslomässigt och praktiskt, för den beroendes liv och handlingar.

(Minne av ärendedragning där jag tyckte vi skulle bevilja hyresskulden för en man. ”Är det Du eller han som supit upp pengarna?”, kom frågan.)

Jag var på anhörig/medberoendewecka, vilket var en positiv upplevelse. Men det är en historia i sig.

När jag arbetade i kommunen fanns ett sexveckors strukturerat tolvstegsprogram i öppenvård. Heldagar. Omedelbar utskrivning vid återfall. Ett års eftervård. Anhörigprogram. Beroendemottagning med läkare, sjuksköterskor, socionomer. Möjlighet till remiss för neuropsykiatriutredning eller psykoterapi. Det sistnämnda krävde ett års drogfrihet innan man kunde få terapi.

Inackorderingshem med nolltolerans. Utskrivning direkt vid återfall. T ex att man berättade att man druckit en folköl för en vecka sedan. Täta urinprovskontroller. Alltid urinprov om man efter överenskommelse sovit borta en natt. Sov man borta utan överenskommelse, skrevs man ut. Inga bensodiazepiner. Nollad på cannabis.

Det fanns utslussningslägenheter och försökslägenheter. Härbärke fanns inte i kommunen. Vi hänvisade till härbärgena inne i Stockholm. Där man fick vara påverkad. Man fick lämna ifrån sig injektionsverktygen när man kom på kvällen och man åkte ut på morgonen.

Det skall vara svårt att missbruka... Tough love...

Kommunen hade också en träfflokal för missbrukare och man hade uppsökare på vuxensidan.

*

Några rader också om förvaltningens organisation. Gunnar Törngrens lösningsfokuserade tankar hade under nittioalet fått ett visst inflytande på förvaltningen. Man hade en grupp där jag deltog en period där man arbetade lösningsfokuserat med envägsspegel och reflekterande team. Finns beskrivet i Törngrens bok *Utredning som förändringsverktyg* som han skrev under sin tid i kommunen.

Det finns en klar motsättning i att arbeta lösningsfokuserat och vad jag beskrivit hitintills.

Jag skall bara koncentrera mig på en liten sak som har med organisation att göra. Gunnar Törngren föredrar uttrycket *vuxenhet*. Vi bytte flera år efter att Gunnar slutat i kommunen namn till *enheten för missbruk/psykiatri*. Detta är en ideologisk skiljelinje. Skall man undvika att fokusera på det negativa och förhindra att skrämman bort människor? Eller skall man vara rak och tydlig mot omvärlden och tala klarspråk för att ej gå in i förnekande?

(Samma frågeställning gäller beroendebegreppet som är föga systemiskt. Det implicerar ju ett statistiskt tillstånd som alltid finns oavsett sammanhang.)

Jag hade min bas i missbruksenheten. Men sedan hade jag också en tillhörighet till ett tvärteam. Med en barnhandläggare, en ungdomshandläggare, en missbrukshandläggare, två ekonomihandläggare och en mottagningshandläggare. En av dessa var teamledare med delegation. En i teamet var ansvarig för kvinnofridsfrågor och satt i kvinnofridsgruppen som hade möten med kvinnojouren etc.

Teamet sågs en gång i veckan. Det fanns fem team. Ett för varje dag. Mottagningen skedde på förmiddagen och ärendet delades ut på eftermiddagen. Man drog också samverkansärenden. Det var ett fantastiskt roligt sätt att arbeta på. Ibland gick jag direkt in i t ex ett barnärende eller ekonomiärende och var med på besök, ibland fanns jag bara med bakom som diskussionspartner. Syftet med teamen var bl a att få in barnperspektivet i alla ärenden. Ibland glömde vi barnen på missbruksenheten... Men teamet gav en klar kompetenshöjning överhuvudtaget runt socialt arbete för min egen del. T ex i ekonomiärenden. Man fick fasta samverkanspartners och slapp överlämningar mellan enheter. Man gick bara in och ut i ärenden. Fanns det en ansökan inledde jag utredning, annars inte (såtillvida det inte var LVM-läge). Ytterligare en fördel: Konflikterna som ofta finns mellan enheterna bröts upp. Jag tror aldrig det går att prata bort dessa konflikter, t ex genom att läsa mer systemteori. Man måste träffas och arbeta ihop.

Och nu går vi in på familjen...

Familjen

Jag har i denna version tagit bort avsnittet om familjen. Det var en fiktiv berättelse utifrån olika personer jag arbetat med. Jag hade dock en speciell person i bakhuvudet när jag gjorde den ursprungliga familjebeskrivningen.

Mötet

Till allt detta kom jag som nyutexaminerad socionom. Med min egen personliga historia. Klientens och hennes familjs historia. Kommunens och socialkontorets historia. Den svenska narkotikapolitikens historia.

Kanske läsaren kan ana vad som hände mig när jag kom till kommunen. Med min sociala bakgrund, min ideologiska utveckling runt psykoanalysen, behaviorismen, den fria viljan, vissa saker hade också hänt mig personligen som jag inte här har beskrivit, men där jag funderat över mitt eget ansvarstagande. Och så nu här Nils Bejerots, tolvstegsprogrammet och Eileen Rönnlunds betoning av det personliga ansvaret.

Observera att det är vanskligt att anlägga ett politiskt höger-vänster perspektiv på dessa frågor. Bejerot var socialist och Rönnlund beskriver sin arbetarbakgrund där det är viktigt att alla skall göra rätt för sig. Av var och en efter förmåga... (För undvikande av missförstånd. Rönnlund missar ett strukturellt perspektiv på sociala problem och socialbidrag. Helt klart. Men hennes bok är fortfarande mycket läsvärd.) Gunnar Bergström vet jag inte var han står idag politiskt, men han har tidigare beskrivit sig stå för en socialistisk grundsyn. Ändå betonar han det personliga ansvaret när han skriver om "kriminalitet som livsstil" och felaktiga (men självklart för personen ändamålsenliga) kriminella tankemönster. Personligt ansvar ställer de

flesta socialarbetare för övrigt upp på. Som ord betraktat. Det intressanta är vad det innebär i praktiken. I konkreta situationer. Där skiljer det sig kraftigt.

Till saken...

Jag gick efter ett par års eftertanke med i RNS. Efter ytterligare ett par år blev jag tolvstegsanhängare. Inte frälst. Men nästan.

Kunde vi agerat annorlunda med familjen? Som synes var det mycket tolvsteg. Mycket mer av det samma. Det höll ett tag, men inte i längden. Kunde vi arbetat mer med familjen? Vi arbetade aktivt med att få anhöriga till vårt anhörigprogram, där man också besökte AI-anon. Vi kunde också åka med direkt till möten i självhjälpsgrupper på anhörigsidan. Vi tipsade om FMN. Men när inte detta gick borde vi nog själva ha arbetat mer aktivt med familjen som ju självklart var möjliggörare av missbruket. De erbjöd alltid husrum när dottern behövde, de kunde åka och köpa heroin eller metadon på Plattan till henne om hon var hemma och abstinent. De gav henne pengar.

Vi hade kunnat diskutera sådana saker mer än vad vi gjorde. Å andra sidan höll de anhöriga henne vid liv. Min tillit till tolvstegsprogrammet var nog inte tillräckligt stor. Vi erkände aldrig vår maktlöshet, varken familjen eller jag...

Och familjen hoppades för varje ny avgiftning. Det fanns givetvis alltid en behandlingsplanering efter avgiftningen. Annars blev man inte inlagd. Men för familjen blev det oftast inte mer än en veckas lugn. Ut på banan igen. Nedsatt tolerans och starkare effekt av drogen till lägre kostnad... Ett möjliggörande av missbruk även från socialtjänstens och sjukvårdens sida.

Skulle vi försökt träffas ihop? Hela familjen? En handledare vi hade en period, menade det. Att vi skulle pressa familjen hårdare till detta. Att de måste träffas tillsammans. Som det nu var träffade jag bara delar av nätverket tillsammans. Handledaren menade att konflikten mellan föräldrarna låg bakom dotterns ständiga återfall och att man skulle lyfta fram den tablettmissbrukande lillasystemen som gömde sig bakom den stora syndabocken, det svarta fåret.

Jag var skeptisk. Tyckte väl inte det lät direkt som Bejerot.

Jag tror det kunde ha gått att få familjen att träffas tillsammans. Med det hade krävt att jag varit mer övertygad än jag var om vikten av detta.

Skillnader i familjens kultur funderade jag överhuvudtaget inte på.

Jag borde utveckla mer om hur min bakgrund och kommunens ideologi kom, eller inte kom, att möta familjen där de var.

Och den andra, mer positiva bilden av familjen, som inte bara var bedrövelse. Omformulera eländesberättelsen till kraft och styrka. Det skulle inte vara så svårt.

Mycket tankar kommer upp om detta, men det får bli i ett annat sammanhang.

Jag tror jag stannar här.

Kommenterad litteraturlista

Bankel, M; Hermansson, U (1988): *Att störa är att bry sig om*. Mary Media.

”Att störa” var ett uttryck som fortfarande användes när vi gick våra vändor på Plattan.

Bejerot, N (1978): *Missbruk av alkohol, narkotika och frihet*. Ordfront.

Missa inte de videoinspelade föreläsningarna med Nils Bejerot på www.nilsbejerot.se

Bergström, G (1997, 2002): *Kriminalitet som livsstil*. Egalité

Krimprogrammen som idag finns på många behandlingshem utgår från denna bok. Bergström införde MST i Sverige och kommunen sista året jag arbetade där. MST är inspirerad av Minuchin och Haleys strukturella familjeterapi. Men metoden innehåller också betydande inslag av kognitiv- och beteendeterapi.

Danielsson, A (2000): *Tidigt ingripande*. Riksförbundet Narkotikafritt Samhälle.

Anita Danielsson beskriver sitt arbete som socialsekreterare i kommunen och hur hon tog med sig metoderna när hon flyttade till en annan del av landet. En spännande skrift.

Goldberg, T (1993): *Narkotikan avmystifierad. Ett socialt perspektiv*. Carlssons bokförlag.

Rektorn på socialhögskolan i Stockholm kritiserar, utifrån ett stämplingsteoretiskt perspektiv, missbruksarbetet i kommunen.

Kjellberg, E (red) (2001) *Man kan inte så noga veta...* Bokförlaget Mareld.

”Människor förändrar sig med sammanhangen. Samma människor uppträder på ett sätt i krig och ett annat sätt i fred, annorlunda under arbetspress än på semestern, olika i perioder med nog med pengar i förhållande till perioder med för lite pengar. Allt detta är uppenbart, men många praktiker och forskare väljer att bortse från detta och kan t ex säga ”han är kriminell”, i stället för att säga: ”under en fyllefest gjorde han något kriminellt”. (sid 61)

Jfr socialhögskoleforskarnas ofta kritiska syn på beroendebegreppet. Begreppet *fundamentalt attributionsfel* innebär just att tillskriva en person en egenskap som bara finns i vissa sammanhang.

Nilsson, T (2002) *Jakten på Jackpot. En bok om spelberoende*. Fri Förlag

Psykolog Thomas Nilsson arbetade som socialsekreterare i kommunen på 1980-talet. Han var hos oss och undervisade om spelberoende, när jag arbetade i kommunen. (Observera att boken är utgiven på RNS bokförlag.)

Törngren, G (1995): *Utredning som förändringsverktyg*.

Gavs ut av kommunen och användes i studiecirkelvariant på förvaltningen. Jag fick gå en tvådagarsutbildning i lösningsfokuserad korttidsterapi med Gunnar Törngren på FKC, när jag började på förvaltningen. Vi hade även systemisk handledning de sista två åren jag arbetade. Bengt Weine från Mareld. (Det är *inte* han som nämns i texten om familjen tidigare). Weine var väldigt bra. Han ogillade Bejerot, tolvstegsprogrammet och psykiatriska diagnoser. Allt som jag uppskattar. Men vi delade bokintresset. Det var spännande handledningar.